

plastički znak

zbornik tekstova iz teorije vizualnih umjetnosti priredili

n. mišćević i n. zinaić

ive šimat banov

Uz uvodne napomene urednika o razlozima objavljivanja ovog zbornika (»Zbornik tekstova... nastao je kao rezultat dugoročnijeg nastojanja da se kod nas prezentiraju važnija dostignuća suvremene teorije vizualnih umjetnosti«) naglašavamo da je on plod aktualnog trenutka teorije, kritike, estetike i povijesti umjetnosti. On se stoga javlja kao moćan argument »protiv« klasičnih kategorija i određenja npr. sadržaja i forme, »bića« umjetnosti, prosudbe, procjenjivanja ikonografskih (tematskih) ili asocijativnih i emocionalističkih sfera likovnog organizma u »korist« međuodnosa disciplina, tj. svojevrstne interdisciplinarnosti unutar svoje višeznačnosti. Zbornik je podijeljen u četiri dijela. Prvi dio sadrži tri razgovora o umjetnosti (Ješa Denegri, Dušan Pirjevec i Slavoj Žižek), o njezinu smislu, o odnosu teorije i umjetnosti, kritike i umjetnosti, mjestu vizuelnih komunikacija, kao i o nezaobilaznim pitanjima famozne »krize« (J. Denegri), o sudbini umjetnosti u tehničkom dobu (D. Pirjevec), odnosu strukturalizma i umjetnosti (S. Žižek), o problemu metafizike djela, odnosa znanosti i umjetnosti, odnosa umjetnosti i filozofije gdje je »umjetnost za filozofiju njezino središnje pitanje« (D. Pirjevec).

U drugom dijelu zbornika (Teorije likovnog znaka), koji osobno smatram najvrednijom cjelinom knjige (pa stoga i nužno izdvajam), treba upozoriti na članak H. Zenera (Perspektive istraživanja) u kojemu autor analizira odnos između povijesti umjetnosti i teorije, kritike i estetike, a posebno sve posljedice Rieglove kategorije »Kunstwollena« koje su odvratile neke duhove od svih psihološko-emocionalističkih komponenti djela (Panofsky) ili upravo dovele k njima (Worringer). Pri tom ovaj autor ističe kako se ikono-

loška razina ili »imanentni objektivni smisao« (Panofsky) izrodio u puko ikonografsko dešifriranje koje je uzurpiralo upravo na »smisao« djela i pravo na njegovo tumačenje. Uočavajući nadalje slabu razvijenost semiologije umjetnosti (u odnosu na razvijenu lingvistiku) ovaj autor upozorava na pitanja odnosa »konvencionalnog« i »prirodnog« u umjetnosti i pri tom ističe teškoće određenja »prirodnog« i »uobičajenog« (primjer Schapira koji perspektivu smatra prirodnom dok Francastel ukazuje na njezinu konvencionalnu narav). Ovaj autor, nadalje, uočuje granice i mogućnosti semiologije koja ne može odgovoriti na probleme i pitanja suvremene umjetnosti jer je semiološko istraživanje samo povijesno moguće. Prilog P. Francastela (Umjetnost i povijest) ne donosi nešto bitno novo u odnosu na već spoznato u njegovim, i kod nas prevedenim ranijim djelima. Osvrćući se na članak R. Barthesa (Povijest književnosti u povodu Racinea), Francastel formulira nekoliko načelnih prigovora tezama »nativne ikonografije« kao i izgrađenoj slici o umjetniku koji stvara po »višoj volji«. Istodobno iznosi, već ranije kazivanu, misao o specifičnosti duhovnog bića umjetnosti, ali njegova materijalnog, konkretnog i umnog očitovanja.

Ovdje upozoravamo i na članak H. U. Asemisena (Filozofija slike) u kojemu autor ukazuje na izlazak slike iz njezinih tradicionalnih okvira, kao i na estetske relacije svakodnevnih i običnih predmeta unutar novih kvaliteta djela suvremene umjetnosti (pop-art, Duchamp, Schwitters i dr.). Giulio C. Argan posvećuje svoj napis E. Panofskom — njegovoj povijesti umjetnosti kao povijesti slika, uočavajući pri tom velike mogućnosti ikonoloških istraživanja u pravcima urbanologije i arhitekture.

Nadalje upozoravamo na članak L. Martina (Kako čitati sliku) i članak J. Weltruskog (Slika i značenje).

U trećem dijelu Zbornika, posvećenom suvremenim likovnim umjetnostima (Teorija suvremene umjetnosti), autori se osvrću na odnos umjetnosti i riječi (H. Rosenberg), problem semiotike (G. D. Canton), sadržaj u apstrakciji (Ch. Millet) i konceptualne umjetnosti (R. Barilli).

Posljednje, četvrto poglavlje Zbornika sadrži tekst filozofa M. Foucaulta o slikaru Magritteu, koji (kako naglašavaju priređivači Zbornika u uvodnoj napomeni govori o šansama filozofije slike. »Njegovo uvrštavanje — nastavljaju urednici izraz je stanovite nade da će za »Plastičkim znakom« uslijediti još jedan zbornik o filozofijskim problemima prikaza i značenja, pod naslovom »Filozofija slike«.

Ovaj je zbornik veliki doprinos teoriji vizuelnih umjetnosti, bez obzira na prigovore koji se mogu uputiti »slučajnostima« u izboru tekstova i autora kao i priložima koji direktno ne tangiraju likovnu problematiku i teoriju umjetnosti. Ali problematika i kompleksnost svih mogućih pitanja o umjetnosti i složenost fenomena što ih Zbornik obrađuje čine ga zaista vrijednim i nezaobilaznim. Onima kojima problem semiotike i psihoanalitike u umjetnosti nisu značajni skrećemo pažnju na tekstove (osobito u prvom, manjim dijelom i u drugom poglavlju) koji izlaze iz uskih specijalističkih interesa i problematike, a koji ukazuju na neka opća mjesta odnosa umjetnosti i sveukupne društvene i duhovne zbilje.

